

39 July
M. O. 4. 45/197 1954
HIST. OS. 160

Sup. 29/6-54

Työkertomus Urjalan vanhankirkon paikalla suoritetusta kaivauksesta ja kivisakaristonsa suoritetuista korjauksista

Muinaistieteellisen Toimikunnan toimeksiannosta suoritti allekirjoittanut tutkimuksen mainitulla paikalla kesäkuun 16 - 21 välisenä aikana 1954. Piirtäjänä oli paikalla ylioppilas Mikander. Paikallisena avustajana oli maanviljelijä Arvo Kytölä.

Tarkoituksena oli avata tarpeelliseen laajalta ~~axxia~~ vanhankirkon pohja-alaa pyrkimyksena selvittää paikalla olleitten puukirkkojen olemassaolo. Aluksi avattiin kirkon kuoriosaa, josta poistettiin 25 sm paksuinen sorakerros, joka oli tuotu kirkon pohja-alan peitteeksi kirkon muistopatsaan pystyttämisen aikoihin 1939., sekä sen jälkeen samantyyppinen multakerros. Tällöin todettiin runsaasti harmaakiveä kuorin etelälaidalla ja kun seuraava multakerros poistettiin alkoikin tulla esiin kirkon SO- kulmassa harmaistakivistä latomalla tehty kiviseinäinen hauta, jonka pohja oli ruskeata moreenia. Tämän haudan hautaukset olivat sekaisin ja oli se umpeenmaurattu tasaisena, vaakasuorana kerroksena muuratuista tiilistä, joitten koot olivat 21 - 6,5 - 12 ja jonka korkeus selviää tehdystä korkeuspiirustuksesta. Tämä tiilikerros oli painunut syvennykselle sen päälle myöhemmin tuotujen luitten ja niitten päällä olevien harmaakivien painosta. Näitten luitten suojana ei ollut riittävästi multaa, joten ne olivat harmaassa homeessa ja lienevät tuodut jonkin kirkkomaalla suoritetun kaivauksen yhteydessä joitakin vuosikymmeniä sitten. Tiilikerroksen alapuolelta löytyi ruotsalainen raha 1720. Tämän haudan länsipuolella saatiin esiin suuri maakivi ja sen länsipuolelta luita. Tämän haudan vieressä ja kulmittain edelliseen hautaan oli jälleen harmaakivistä latomalla tehty hauta, jonka syvyys oli toista metriä. Hauta ei ollut umpeenmaurattu tiilillä. Sen pohjalta tavattiin alkuperäistä hautausta, joka piirettiin ja kuvattiin. Tästä löytyi eteläisen pääkallon luota violetinvärisiä lasihelmiä. Molemmista haudoista löytyi arkunkahvoja 1600- ja 1700- luvuilta sekä kapea pätkä kaluunauhaa. Kulmahaudasta. Syvän haudan vanhat hautaukset jäivät sen länsipäässä olevan kivilatomuksen alle siten, että pääkallot jäivät kivien alle. Kivilatomus tässä haudassa ei ollut myöskään niin huolellista kuin SO - kulmassa olevassa haudassa ja kivetkin olivat hieman suurempia.

Mahdollisia jälkiä kirkon alkuperäisestä alttarin pohjasta ei voitu todeta. Hautaukset olivat myös oletetun alttarin kohdalla varsin vähäisiä ja multakerroksen syvyys vain n. 50 sm. Luita löytyi täältäkin. Myös SO- kulman hauta oli syvämpi kuin tämä paikka. Pohjana oli tässäkin ruskea moreeni.

Kirkon NW- kulmasta tavattiin tiilihauda, joka oli myös umpeenmaurattu vaakasuoraan asetetuin tiilin. Sen pohjana oli rappauksen peittämä tiililattia. Tämäkin hauta oli aikaisemmin avattu ja luut olivatkin sekaisin, yksi ~~ien~~puolinen kallo oli luhistuneen itäisen tiiliseinämän alla. Tästä haudasta tavattiin kaksi pitkulaista kuparilevyä, jotka kummastakin päästään päättyivät kolmielehteen, lisäksi kuparilevy, jossa INRI, puolisuunnikkaan ~~muodoltaan~~, sekä kirjaimia ja numeroita, joitten asemaa toisiinsa ei voitu määrittellä ja vielä kallonaamio alla ristissä olevin luin. Tiilikoko 26,5 - 9 - 13,5. Tiilet olivat poltettaessa jääneet sisältä raaoiksi, mustiksi tai tummanharmaiksi. Tämän haudan länsiseinämän ja kirkon perusmuurin välissä oli kivilatomus ~~eristykseenä~~.

Hauke-
rekisteriin
16.5.-04
M. Korhonen

lännen

Kirkon perusmuurin sisäpuolelta poistettiin sorakerros, mutta mitään jälkiä muualla mahdollisesti olevista kivihaudoista ei tavattu ei myöskään tiilimurskaa, joten ei ollut syytä näitä paikkoja syvemältä avata, varsinkin kun aikaa oli niukalti. Sensijaan etsittiin mahdollista kirkon eteisten paikkoja. Eteläisen eteisen kohdalta sen länsipuolelta löytyi S-N suunnassa hirrenpätkä, mutta sen mahdollista eteläistä nurkkausta ei tavoitettu. Paikalle oli tuotu runsaasti siirtomaata. Samoin asehuoneen itäpuolta ei voitu täsmälleen määritellä. Kynnyskivi asehuoneen ja kirkon välissä sensijaan löytyi. Kirkon länsipäädyn edestä tavattiin kiviä, joitten voi katsoa kuuluvaksi siellä olleeseen oviaukon portaaseen.

Pienenhö koekaivaus tehtiin myös sakariston ulkopuolella sen SO ja NW-kulmissa. NW - kulmassa oli runsaasti kasattuja luita ilman minkäänlaista järjestystä. SO- kulmassa oli vain joitakuuta luita. Sitäpaitsi todettiin että sakaristo on perustettu NW- kulmassaan runkoa hieman laajemmalle sokkelille, kun taas SO- kulmassa ei sellaista ollut, ~~XXXXXX~~ ruodet

1749? Sakaristo: Se on sangen pieni ja vaatimaton, mutta ristiholvattu tiili-~~itä~~, jotka ovat pystyyn asetettuja. Erikoista lakikiveä tai liittymäkohta-
korostusta ei ole. Sen sijaan on SN suunnassa poikki holvin ~~joitakin~~ ruo-
teen tapaan järjestettyä tiilikiviasetelmaa, josta joka toinen kivi puuttuu.
Holvaus on tiilenvahvuinen. Holvaus on myöskin alkuperäinen ilman korostu-
ta. Itäseinässä oli umpeenmuurattu pyörökaari-ikkuna, jossa ulkopuolella on
onneljä profiilia tavallisesta tiilestä, sisäpuolella yksi. Tämä olikin
umpeenmuuraukselta 1806 tehtäessä purettu, mutta voitiin nyt palauttaa ennall-
leen paikalta löytynein tiilin. Oviaukko on pyörökaarinen ja lattia on tii-
lestä tiilenvahvuisena. Lattian alla on 1759 muurattu kellari.

Sakariston pohjoisseinällä on alseccomaalaus punaruskealla värillä primi-
tiivisesti suoritettuna esittäen lyhyeen, polviin asti ulottuvaan mekkoon
pukeutunutta lyhythiuksista henkilöä, joka vasemmalla kädellään tarttuu
uhrieläimen sarveen ja kohottaa oikeata kättään, jossa on miekka lyödäkseen
uhrieläimen pään poikki. Eläimessä kiinni on toinenkin samanlainen eläin,
jonka päänpuoli on vastakkaiseen suuntaan. Henkilöllä on jalkineet, mutta
sormet ovat hajallaan miekan kahvan ympäri. Aihe lienee vanhatestamentillinen
oinaan uhraamista koskeva. Holvin lakeen on samalla värillä tehty
rengas ja ruoteitten risteytymiskohta on korostettu ruoteitten päälle ve-
detyllä samanvärisellä viivalla, joten muodostuu ympyrän keskellä oleva
risti, jonka sakarat ovat samanpituiset. Ruoteitten poikki on edelleen
vedetty poikkinauhat aina puoliväliin saakka. Rappaus holvissa on alkuperä-
äinen ilman päällemaalausta.

Sakaristossa on lisäksi sekä Insi-että pohjoisseinässä säilytyskornero,
jotka ovat tiilestä ja laakakivellä katetut. Kornerot ovat ilmeisesti ol-
leet vuoratut laudalla ja mahdollisesti oviluukulla.

Tiilikoko ikkunakaareissa 26 - 13 (13,5) - 9 (9,5)

ovenpieli 26 - 12,5 - 9.

korjattu alin ikkunakaari 26 - 13 - 8

lattia 26 - 12 - 6,5 (7)

umpeenmuurauksiin ikkuna-aukossa 20,5 - 10,5 - 6

holvitiili 26 - 13 - 8,5

ruodetiili -- 13 ----

III.

Urjalan vanhankirkon kivisakaristo on tavalliseen tapaan rakennettu vanhahtavin piirtein ja yksinkertaisinta rakentamistapaa käyttäen sekä kaarissa että holvauksessa. Ikkuna-aukon sisäkaari on hieman suippeneva, ruoteet menevät matalalle ilman varsinaista konsolia. Tarkoituksena on ollut rakentaa sakariston yhteyteen kivikirkko, sillä sakariston läntisessä ulkoseinässä on tätä varten liitöntäkiivi.

Sakariston edessä olevan vanhankirkon peruskiveystä on korjailtu rakennustakin myöhäisempänä ajankohtana, itäpäädyn nurkissa on päällekkäistä kiviasettelua pienistä kivistä, myös hautaukset ovat kuoriosassa matalampia kuin sen edessä. Alttarin pohja ei tavattu. Tilat, joita on käytetty länsipään tiililihaudassa ovat samoja kuin on käytetty sakaristossa sekä kooltaan, että poitoltaan. Ne ovat sisältä raakoja, joko mustia tai harmaita. Tämän haudan löydöt ovat 1600-lukua.

~~Mahdollisia~~ jälkiä kirkkoa kohdanneista mahdollisista tulipaloista ei tavattu.

Pirkkala 27 p:nä kesäkuuta 1954.

Reino J. Palmroth

Reino J. Palmroth.